

ulka

Dvoj.

Mama,
zbudi se vendar...

Welling

412

*MAMA,
ZBUDI SE VENDAR...*

DR. METOD MIKUŽ
VERSKI REFERENT PRI GLAVNEM ŠTABU
NOV IN POS

*

16388

J 20. 3. 1950/1241

Mama, zbudi se vendar . . .

Pred menoj na mizi leži na robih strgana in nekoliko obledela fotografija, katere ne bom pozabil, dokler bom živ. Vtisnila se mi je v oči in možgane in zagrizla v srce tako globoko, da boli.

Vse mogoče so že gledale oči današnjih ljudi in velikokrat me je bilo strah, ko sem hodil skozi požgane vasi. A privadi se človek polagoma tudi tem edinim ostankom prijaznih slovenskih vasi, dimnikom, ki se dvigajo k nebu kot stisnjene pesti, kličejo pravično kazen in zahtevajo maščevanje. Tudi ne moti več človeka, če vidi fotografijo obešenega slovenskega borca za svobodo in poleg njega smejoče se nemške vojake. Tako je res, da se človek v teh dneh in letih vsemu privadi, nič manj, kot se privadi strogi in resni menih na smrt, o kateri razmišlja podnevi in ponoči.

Pred sliko pa, ki me gleda z mize, me je groza. Ne morem se je privaditi in se je ne bom. Morda prav sedaj povečuje vso grozo še lepa okolnost, da se je izza oblakov usul jasen in čist snop sončnih žarkov, ki se kot otroci igrajo po mizi in brezskrbno svetijo po sliki, ki je resna in žalostna. Umikam fotografijo in ne zdi se mi prav, da bi tako vesele in lepe oči, kot jih imajo ti sončni otroci, gledale stvar, pred katero je človeka groza. Bolj ko sliko umikam, bolj sončni otrok skače za njo. In kot bi mu kazal lepo igračo, se je dotakne, jo previdno poboža in veselo preskoči na roko, ki se trese. Slika pa govori o njegovem zemskem bratu — otroku, a te strašne govorice mladi žarek ne more razumeti in ne more slišati obupnega joka svojega brata na zemlji.

Ko so se žarki dovolj naigrali in naskakali po mizi, so odleteli. Njihov zemski brat pa je ostal sam na svetu in se joče neprestano, z drobnim in lačnim glasom skuša zbuditi mater, ki leži na tleh in se noče in noče zbuditi. Kako rada bi se zbudila, moj nepoznani in dragi slovenski brat, a povedati morem samo

to, da jokaš zastonj, ker ni več sile na svetu, ki bi jo mogla zdramiti. Šele čez leta, ko boš že velik, boš razumel, kaj se je s tvojo mamó zgodilo. Potolaži se, če se moreš, jaz te poln groze ne morem. Ne danes, ne jutri, ne nikoli.

* * *

Tako nekako se je to zgodilo. Sonce zjutraj še ni vstalo, in ptiči so že peli, smreke, hrasti, bukve in gabri so še molčali in spali globoko jutranje spanje. A toliko svetel je jutranji somrak že bil, da si mogel v gozdu opaziti ljudi in če si pogledal pozorno, si videl, da so to Nemci in domobranci. Ptiči so utihnili, ker jih je zmotila nenavadna govoricá, le šoja se je še drla in ni hotela odnehati, čez pot pa se je počasi slinil debeli polž, ki je že zdavnaj pozabil na čas, sonce in vse kar je lepega. Sonce je le vstalo in posvetilo. Zagledalo je, kar je na Slovenskem že tolikokrat videlo, da gredo skozi gozd ljudje, ki jih ni mogoče nazvati ljudi, in vedelo je, da bo nekje spet gorelo in da bo spet tekla kri. Gozd pa je žarel v soncu, nebo je dobilo mlečno barvo, bilo pa je svetlo, kot oči cvetočega lanu preden popoldne zaspi. Dalnje gore so se dvigale proti nebu počasi, kot dim jesenskega pastirskega ognja in risale so čudne oblike na nebu, na katerem je zadnji krajec še poskušal svetiti. Jutro je bilo tako, kakršnega nam daje Bog v julijskem letu, pa v letu bridkosti in žalosti.

Gozdne pošasti — ne, gozd pošasti nima, ker je prelep človeške pošasti pa so začele obkoljevati vas, ki je stala na robu gozda in je še spala. Še petelini so zadremali, ko so poprej dovolj glasno in na dolgo pozdravili bližajoči se dan. V blevu na koncu vasi je mukala krava, gotovo so ji prejšnji dan prodali telička. Rože na oknu pa so začele odpirati oči in iskati sonca. Nemci in domobranci so vas obkolili, pustili zaščitnico in strnjen obroč, z vse ostalo silo pa so se vrgli na vas. Streljali in kričali so, da je bilo takoj vse zbujeno.

Že sem zapisal nekje, da je hudič boljši od Nemcev in domobrancev, ki iz dneva v dan teptajo slovenske vasi. Je hudiču sicer veliko do človeških duš, pa jih nemore pobrati kot bi jih rad. Ni njihov gospodar, tudi pobijati ne more, klavrna in uboga reva je v primeri z Nemci in domobranci. Ti so izgnali iz hiš vse, kar je bilo živega. Ljudje so v zgodnjem jutru napol

oblečeni trepetali bolj od strahu kot od jutranjega hladu, otroci so jokali, le dojenčki so mirno in sladko spali, kot da bo groza in žalost šla mimo njih. Kar pa so mogli, so iz nesrečne vasi bežali psi in mačke in škorčkom, ki so se greli po svojih hišicah na drevju, se je tako mudilo, da niso utegnili niti zapeti v slovo. Žival namreč dobro čuti, kdaj je hudoben človek blizu in ima srečo, da lahko ubeži. Ko so pričeli zganjati živino iz hlevov in prašiče iz svinjakov, si lahko slišal, da to delo opravljajo slovensko govoreči ljudje. Vaščani so kaj lahko spoznali, zakaj gre, na glas pa se niso upali niti jokati, saj jih lahko doleti še hujše. Danes sta si živina in pošten slovenski človek po svoji ceni in usodi povsem enaka. Le sonce je še najbolj mirno gledalo ta prizor, ki je na slovenski zemlji tako pogost. Če bi hotelo sočuvstvovati z nesrečno deželjo s tem, da bi ugasnilo svojo mogočno luč, bi bila na Slovenskem popolna tema že tri leta.

Ko so izgnali in povezali živino, so se spravili nad ljudi. Kaj vse naj prestane človek, pa le in samo zato, ker je pošten Slovenec! Dekleta in žene so se branile, prosile in jokale, a ubrani se človeku, v katerem že zdavnaj ni kaplje človeške krvi, ne časti, ne vesti, ne ponosa. Nekako bi človek še razumel nemškega oficirja ali vojaka, ki se zaganja kot z verige strgani pes v slovensko ženo ali dekle, ne more pa razumeti domobranca, saj s tem skruni nič manj in nič več kot svojo lastno sestro ali mater. Slovenski narod je pač tako majhen, da nas pravzaprav ni več kot za veliko družino in medsebojno zlahto. Vse to so gledali otroci, ki so sprva začudeni nehali jokati, a so kmalu spoznali s svojo čisto pametjo, da njihovim dragim grozi smrt. Male in uboge roke so hotele braniti svoje matere in sestre. A pretepali so jih s puškami in teptali z nogami, da so brez zavesti obležali po blatnih tleh in jim je tekla kri po skodranih glavah. Dobra in mlada slovenska kri, ki še ni mogla dvigniti orožja, a hoče vendar braniti, kar ji je dragega. Morda se bo Slovencem gdaj rodil veliki slikar Brueghel in vse to naslikal, pa bo ena sama taka njegova slika dovolj jasno povedala, da je bil betlehanski umor otrok malenkost in da so bili nekdanji turški vpadi na slovensko zemljo le slabe norčije. Veliko vpitje in preganjanje je šlo po vasi, menda nič manjše, kot če bi prišel že sam sodnji dan. Gotovo bi bilo boljše, če bi se hrib nad vasjo sesul in pokril vso to grozoto. Pošteni slovenski ljudje bi sicer pomrli, a smrt se pozabi, saj pusti za seboj lep spomin, taka

sramota in nečast pa nikoli in te spremlja v življenju kot nadležna senca do groba.

Gozd nad vasjo pa se je svetil v julijskem jutru. Koliko lepša in boljša so njegova drevesa, čebele in muhe in njegovi skrivnostni mahovi in praprot; in imajo le eno željo in misel, živeti in biti pri soncu. Vas pod gozdom pa je zagorela v ognju. Dim in plameni so se dvigali visoko, kot okrvavljene bele roke, ki prosijo pomoči, a utrujene in neuslišane omahujejo, pa se spet dvignejo, dokler ne omagajo. Hudo je prositi krivico, ki nikdar ne usliši, a v obupni žalosti poskuša človek tudi to. Kjer je šla prejšnji večer k nočnemu počitku mirna slovenska vas, je v zgodnjem soncu gorel velik ogenj. Ta je bil še edino a bridko in krvavo življenje, ki je ostalo od žive vasi.

Ta vas in vse, kar je počel sovražnik v njej in z njenimi ljudmi, naj bi bila le prisposodba in slika gorja, ki ga je prestal slovenski človek v zadnjih treh letih. Ne bi nikdar prišel ne do konca ne do kraja, če bi našteval in opisoval vsak zločin, ki ga je morala gledati slovenska zemlja. Zelo dobro pove o vsem tem na kratko 2. Objava Komisije za ugotovitev zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev z dne 6. aprila 1944 kjer pravi takole: „Hitlerjevci so takoj po vpadu 6. aprila 1941 in po zasedbi Sp. Štajerske, Gorenjske in vzhodne Dolenjske, kjer je približno 900.000 prebivalcev, zatrli vse slovensko javno in kulturno življenje, zaprli šole in ustanove, sežgali vse slovenske knjige in zaprli vse intelektualce in zavednejše kmete, delavce in gospodarstvenike. Poseben urad za utrjevanje nemštva jim je zaplenil vso imovino, gestapovci pa so jim oropali stanovanjsko opremo, denar in vrednote. V zaporih so jih sramotili in poniževali, nato pa 12.000 izmed njih odpeljali v Nedićevo Srbijo, 18.000 v Paveličevo Hrvatsko, kjer so bili brez sredstev. — Velik del izgnancev, zlasti otroci in starčki, so pomrli od pomanjkanja. — Nad 60.000 kmetov in delavcev so nasilno odpravili v Šiezijo . . . tam so jih odgnali na prisilno delo kot sužnje v rudnike . . . dekleta pa v vojaške javne hiše . . . Da zatro vsak najmanjši znak narodne zavednosti, so požgali slovenske domove, odganjali ljudi v koncentracijska taborišča, zlasti v prosluli Dachau, kjer jih je na tisoče pomrlo . . . Skoraj dnevno so pokali rafali na dvorišču jetnišnic v Mariboru in Celju, v Begunjah in v okolici Gradca. Skupina talcev je bila v Celju javno obešena na mesarske kavlje, zataknjene skozi vrat. V Mariboru je moralo

po pet žrtev naložiti ustreljene talce v rakve in te na kamijone, nato se postaviti pred puške, naslednjih pet pa je moralo pospraviti spet te in tako naprej . . . Število 80.000 tako poklanih in do smrti mučenih ljudi smatrajo naši zaupniki še za prenizko, saj je bilo hkrati streljanih po več sto, v Gradcu pa tudi po tisoč. „V takozvani Ljubljanski pokrajini, poroča ta Objava, je bilo streljanih okoli 1000 talcev, požganih pa je nad 3000 hiš, 800 vasi, v internacijo pa je bilo odgnanih preko 35.000, od katerih jih je samo na Rabu pomrlo nad 4.500. Dalje pravi Objava: „Nad 8000 ljudi brez izbire so pobili fašisti na zahrbtnen način, . . . vojaško sodišče v Ljubljani je na stotine ljudi obsodilo na dolgoletno in dosmrtno ječo . . . v zaporih, zlasti na kvesturi v Ljubljani pa so bile žrtve strahotno mučene, da so krliki vsako noč odmevali na ulico. Ženske so bile posiljevane . . .

Tako je zapisano v uradni objavi naše oblasti. Kar je zapisanega, je jasna resnica in ne potrebuje razlaganja. Neusmiljeno se je razbesnel okupator nad Notranjsko. Pobil in požgal je v svojih vojaško popolnoma neuspešnih, a velikih in skrbno pripravljenih ofenzivah skoro vse, kar mu je slovenskega prišlo pod roke. Pogorele so prijazne vasice v mógočnem krimskem in mokriškem kraljestvu, zgorelo je Visoko, Zapotok, Golo, Krvave peči in vsi samotni zaselki v Mačkovcu, sosedje božjepotne Marije na Kureščku, okoli katere ure hoda skoro ni več žive duše. Priskače kvečjemu dolgouhi zajec, pa še ta ne more dolgo vzdržati gluhe tišine in dolge samote. Onkraj Iške je zgorelo Ustje, Padež, Kožljek, Radljek in vse, tudi kot v pravljicah skrivnostne žage in mlini ob vodah, ki teko skozi borovniško Peklo. Onkraj Slivnice in od Nemcev požgane velike Cerknice so gorele samotne hiše in vasi ob velikem jezeru in popolnoma je požgano eno izmed najstarejših slovenskih mest, ponosni Lož. Če se vrnem na Bloško planoto, težko najdem vas, ki bi bila cela, Ravnik in njegova prijazna cerkvice je popolnoma požgan, prav tako vasi med Loškim potokom in Goro in ni več žive duše v njih. Sodražica, velik kraj z bogato lesno trgovino in suho robo in središče sveta med Slemenj Sv. Gregorja, Boncarjem in Travno goro, je bila požgana iz zraka in okupator ni niti za hip pomislil, da prebivajo v njej ljudje. Čez Malo goro pelje pot v Suho krajino. Žvirče, Hinje, Vrbovec, Polom, Lopata in lahko bi naštel še do petdeset vasi, ki so porušene in požgane. Na kratko povedano je tako: Okupator,

ki je tod vršil svoje velike ofenzive in zračne napade, je sicer dobro vedel, kje ga čaka naša skrbno pripravljena zaseda, a te se je nevojaško in boječe izognil, svojo jezo pa je stresal nad nedolžnimi vasi in ljudmi.

Če pogledam sedaj na Dolenjsko, koliko vasi je požganih! Dolenjsko prestolico Novo mesto so porušili nemški avijoni, Čatež z božjepotnim Zaplazom so požgali Nemci in domobranci. Kmalu bo trava prerastla mesto, kjer je stala belokranjska vas Hrast in malo je ostalo sledu od dolenjskih vasic pod gozdovi in med vinogradi. Le skromno in bežno popisovanje je to. Kdo bi našteval še vasi med Suho krajino in plodnim stiškim in šentviškim poljem in od tu do Javorja, Panc in Lipoglava, pa od tu čez Grosuplje in Šmarje do Sv. Aha? Povsod dobiš požgane domove, o hišah pa, ki so stale v samotnih gmajnah in o prijaznih krčmah ob cestah že skoro ni več sledu. Pogorišča in razvaline je prerastla trava in mah in letos poizkuša cveteti že srobot.

Kje so ljudje? Nekaj, a malo in srečnih, se je stisnilo pod streho k dobrim ljudem, veliko jih je pomrlo v koncentracijskih taboriščih, veliko pa jih živi Bog ve kje po svetu. Drugi so bili streljani kot uporniki in nevarni fašističnemu redu ali v zabavo nemškim vojakom. Zelo pogost je namreč primer, ko morajo nič hudega sluteči domačini ob nemških ofenzivah nositi municijo in ko so že dovolj utrjeni, jim Nemci velikodušno dovolijo, da smejo domov. Veseli se ljudje vračajo, a ne narede trideset metrov, ko jim začno Nemci streljati v hrbet. Preplašeni beže, a nazadnje mrtyi popadajo. Za tako strahotno igračkanje ve nemška in domobranska komanda. Kakšen bo naš obračun?

Na Primorskem gore vasi in izgleda, kod da Nemcem in domobrancem te lepe, s takim trudom zgrajene vasi niso drugega kot grmade, ki jih lahko zažge vsak in kadar ga je volja. In rad bi izvedel, kdo je v Jagrščah vlomil v cerkev in v tabernakelj, razmetal po tleh posvečene hostije, Boga samega, v moštranco pa vtaknil v Ljubljani tiskano domobransko brošuro „200?“ Kdo je streljal v Šebreljah v glavni oltar in potem zakuril ogenj v cerkvi? Kdo je v Masorah pometal v ogenj osem člansko družino? Kdo je odgovoren za strahoten zločin v Tominju, kjer so ponoči polovili vse moške, jih zaprli v senik, ga zažgali in streljali vanj s strojnicami, in kar ni uničil ogenj, so uničile krogle? Kdo stiska našim dobrim in zavednim Primorcem prste, jih vlači za lase, slači do golega, skruni žene in dekleta, iztika

oči, jim živim vreže na čelo srp in kladivo, trga nohte in živim reže kožo s telesa?

Zadnje dni je doživela Metlika z Žumberkom svojo veliko strahoto. Sovražnik je požigal, ubijal in posiljeval staro in mlado. Kateri sovražnik? Ne motimo se in ne nasedajmo, Nemci in ustaši so jih vodili. In zato bodo plačali. Naš račun bo še natančnejši, kot je že bil obračun naših borcev, ki so jih pobili preko tisoč.

* * *

Vrnem se k fotografiji, ki me neprestano gleda z mize. Kje sem dobil sliko in kaj vidim na njej, me bo vsak vprašal. Fotografijo so partizani dobili pri ubitem nemškem vojaku, ki je tisto jutro storil svoj poslednji zločin na slovenski zemlji pa tudi na svetu. Na naši zemlji in na svetu je tako en zločinec manj. Za tem Nemcem se vidi na fotografiji v ozadju pravkar požgana kmetija, opaziti je še dim, ki se vleče od zoglениih tramov. Pred nogami tega Nemca leži mrtva žena. Kri ji teče iz razbite glave, lasje so ji raspuščeni in obraz umazan od prahu in blata, v katerem je ta slovenska žena izbojevala svoj zadnji boj in zadnjikrat videla sonce. Po materi se spenja otrok, ki je star morda tri leta. Grabi in drži jo okoli vratu in vidi se, da obupno joka, kajti obraz mu je od joka, solz in slin nabrekel in njegovih oči ni mogoče videti. „Mama, zbudi se vendar, zakaj spiš!“ tako se mi zdi, da prav za gotovo kliče ta moj slovenski brat svojo mamo. Nemški vojak pa vse to gleda togo in mirno. Morda se celo smehlja, brezbrizno kadi cigareto in njegova senca pada mrtvi materi mimo nog na lužo krvi.

Ob tem prizoru me muči sto in sto vprašanj, a od teh vprašanj me vodi prva misel, da otrok ne joka zastonj in da mati ni zastonj umrla. Po navadi se človek v teh dneh zadovolji s splošno frazo: potrebne so žrtve. A teh žrtev je veliko in tako različne so. Če pade slovenski vojak, je žrtev, a padel je v boju. Če pade izdajalec je žrtev samega sebe, drugega ali nekoga tretjega, vendar, če ne bi bil izdajalec, bi ostal živ. Če pade nedolžen človek, je žrtev. In nazadnje le pride vprašanje, čemu in zakaj so žrtve potrebne? Da bi se zadovoljil samo z izrazom, da se pokladajo žrtve na oltar domovine, se mi zdi, da ni s tem povedanega ničesar, ker takega izraza sem navajen še kot otrok iz ljudskošolskih beril. Kot sem takrat moral pre-

pevati cesarsko pesem in potem za to Bože pravde, sem se potem prav ob tej frazi čez leta resno vprašal, kaj in kdo je pravzaprav domovina za katero naj bi bil človek pripravljen žrtvovati samega sebe. Danes mi je obojen pojem, tako domovino kot žrtve jasen. Žrtev je prvi temeljni kamen pri silni in mogočni zgradbi nove domovine, take, kakršne nismo imeli še nikdar in bi je ne imeli, če bi ne bilo žrtve. Slovenci imamo že dolgo svoj Triglav, Savo, Ljubljano in štajerske vinograde, dolenske Gorjance in Belo krajino in še sto in sto drugih krajev, a ne bi mogel reči, da je bila to prava domovina. Visoko v gore je moral človek iti, kjer sta mu jasno nebo in sonce kazala vso lepoto naše zemlje, da je vsaj za bore trenutke mogel spoznati sreče in veselje svoje domovine. A ko se je vračal domov, mu je morda že na vlaku postalo jasno, da je bilo vse, kar je videl, le lep in blažen privid, prave in srečne domače zemlje pa da ni nikjer. Še več. Onkraj erte, ki naj bi po dogovoru Slovincem povsem tujih ljudi pomenila državno mejo, je ostalo še toliko slovenskega življenja, še več pa ga je bilo in je raztresenega daleč po svetu, kot da bi raznesel veter cvetove s košate lipe. Danes mi je jasno, da ne more biti prava domovina nič drugačna, kot preprosta človeška družina, v kateri najde in dobi človek vse, predvsem pa kar najbolj rabi, ljubezen in še ljubezen. Če družina razpade, propade in se razdrobi, vemo, zakaj se je. Zunanji in notranji vzroki so jo razbili. Morda beda in druge nesreče, pa tudi napačno družinsko življenje, grešna in neprava pot staršev ali otrok. Odveč bi bilo prenašati tako razumljivo sliko na naše življenje v nekdanji slovenski domovini; vsi, če smo iskreni, moramo priznati, kakšno in kako napačno je bilo naše življenje, ni pa odveč na ves glas povedati, da so nas Slovence bolj notranje kot zunanje britkosti privedle prav na rob prepada. In nad tem prepadom smo se šele zavedeli pa tudi spoznali, kam pravzaprav lahko pademo po svoji nezvestobi do samega sebe, po svoji neiskrenosti, brezbožni brezbržnosti do usode in življenja svojega blžnjega, po svoji samogoltnosti in še po tisočerih svojih napakah. Da smo se zavedeli na robu prepada in da smo spoznali samega sebe, zato so prepotrebne vse sedanje in triletne žrtve. Zato so žrtve prvi temeljni kamen bodoče in boljše domovine, ki bo zrasla iz nas, očiščenih po trpljenju. Slovenska zemlja bo še naprej ostala v isti lepoti in istem bogastvu, kakaršno nam je od vselej v svoji pameti ustvaril

Bog, po svojem življenju pa bo taka, kakaršni bomo mi, ki smo njen del. Iskrenost, spoštovanje in zvestoba do vseh naših svetih slovenskih žrtev nam brani, da bi naše življenje delalo bodočo domovino slabo in nesrečno, saj mora postati novi slovenski človek človek poštenja, pravičnosti in ljubezni. Če pa bomo ostali vkljub temu samo volkovi v ovčjih oblekah — neverjetno se človek lahko potvarja in pretvarja — je več kot gotovo, da bodo na Slovenskem spet kmalu hudi in žalostni časi.

Kadar stojim na vrhu visoke gore in gledam pod seboj del svoje domovine, ki je za svojo srečo položila prve temeljne kamne v svojih dragocenih žrtvah, od požganih domov do ustrejenih talcev, pobitih in onečaščenih slovenskih mater in deklet do otrok, ki skoro ne poznajo več svojih domov, in ko gledam in premišljam še dalje vso nesrečo tisočerih Bog ve kje na severu, jugu, vzhodu in zahodu, bi najrajši vprašal ves slovenski narod, kako je to, da bodo vse te žrtve le za nekatere slovenske ljudi zastoj? Koliko ljudi se namreč še danes ne zaveda, da stojijo pred prepadom in to sami, brez pomoči in jih lahko vsaka najmanjša sapa vrže v globočino. Ali morda res mislijo, da bodo Nemci tisti, ki jim bodo v tej hudi nevarnosti blagohotno ponudili rešilno roko? Prav ko gledam slovensko zemljo, se mi zdi vseh teh ljudi le škoda. Koliko od teh ljudi je delalo in počenjalo hude zločine in grozodejstva, a vsi vemo, da ne vsi. Koliko jih je, ki se niso ne spočetka in se še danes ne zavedo, kako so se oddaljili od naroda, kam so zašli, pa ne po svoji lastni hudobiji. Škoda in stokrat je škoda teh ljudi, ker niso hudobni, le slepi kot sova podnevi. Nič manj toplo bi jih domovina ne sprejela in jim ponudila svojo krepko in varno roko, kod so tople in močne barve zorečih slovenskih vinogradov in gozdov, ki se oblačijo vsak dan v lepše obleke. Ti ubogi domobranec, ki nič ne misliš in nič ne gledaš, poglej slovensko zemljo in poslušaj njen glas in slišal boš, da ti kliče vsaka njiva in vsako drevo iskreno prošnjo: Vrní se! razrušene vasi in požgani domovi pa ti groze. Grozi ti toliko nedolžne prelite slovenske krvi, grozi ti jok in žalost, ki so jo enako kot ti oblečeni domobranci prizadejali slovenskim ljudem. Na napačni poti si, če si danes misliš, saj nisem ničesar storil proti narodu in če sem sedaj domobranec, potem, ko bo uničena nemška zver, tako več ne bom; takrat pa bom šel in se pridružil zmagoslavni Titovi vojski. Take tvoje misli so napačne, kajti takrat bo prepozno.

Vse gorje, prizadejano od kateregakoli sovražnika slovenske zemlje in ljudi, bo takrat padlo tudi na tvojo glavo in boš prav tako poklican pred narodno sodbo. Na tvoj takratni izgovor: nisem moril, nisem požigal, se naše zmagoslavne krogle ne bodo mogle ozirati, tvoj takratni izgovor bo šum našega zmagoslavja in dnevi krvavega obračuna zdaleka prepil in delil boš usode velikih zločincev, ta pa bo edino le smrt. Premisli vse to: sedaj še lahko popraviš v tistih velikih dneh pa ne bo za to ne časa ne odpuščanja.

* * *

Bolj kot ogledujem fotografijo pred seboj, bolj mi raste iz vse te grozote naša lepa slovenska zemlja in še bolj razumem, da pravzaprav nobena, še tako strašna žrtev, ki jo je dal naš narod, ni prevelika za vso lepoto in vse posebnosti, katere nam iz dneva v dan ponuja slovenski svet. Le s pošteno in čisto roko je treba seči po njih in naše bodo danes in za vselej.

Triglav, Gospa Sveta, Maribor, Gorjanci, Ljubljana, Trst, in Gorica niso le prazna imena, pač pa simboli posebne lepote in posebnosti slovenske zemlje. Ne moremo se čuditi, če je slovenski praded poimenoval svojo najvišjo goro po bogu Triglavu, saj je, ker je mogočen, velik in nepremagljiv postal tudi nam v težkih in bridkih dneh prispodoba dobrega, lepega in močnega, kar ne more podleči še tako hudemu sovražniku. Pod njegovimi nogami leži Gorenjska, ki ji pravimo najrajše, da je ponosna, sončna in zdrava. Je v svojem zdravju lepa, kot da je pri njej vselej samo nedelja, brez težkega in umazanega delavnika. Njene planine žare kot skrbno umita okna v soncu, travniki so kot dragocene preproge, v katere so zvezde, sonce in Sava vtakale pravljice, ki se jih človek ne naveliča nikoli. Njene vode so kot zdrave otroške oči in ne lažejo, ker so pravkar rojene. Vasi so ponosne od zdravja in rož in so rodile velike Slovence od njih največjega, Pevca iz Vrbe. Na Gorenjskem so Brezje, a brezjanska Marija je pregnanka v Ljubljani.

Čez planine in skozi tunel pelje pot na Koroško, kjer je Gospa Sveta, Knežji kamen, Celovec, Beljak in slovenska zibel. Noben človek, še popotni cigan ne pozabi svojega rojstnega kraja, tudi mi nismo pozabili zibeli slovenstva. Nismo pozabili na Dravo in Veliko jezero, na pašnike in skrivnostne samotne

kmetije med slečem in rdečimi rožami. In pod Peco spi slovenski kralj Matjaž, ki mi pravi svoj pravi koroški dro.

Ob Dravi, na obeh bregovih leži slovenski Maribor. Nad njim so vinogradi, iz katerih se vidi Pohorje, ki je zeleno poleti in pozimi. Od te kraljevske gore na levo in desno pa ne prešteješ ne gričev in ne veš imena velikim in plodnim ravninam. Zelena Štajerska pravimo ponavadi. Je zelena in vse na njej in iz nje raste z veliko in nepremagljivo silo, od posebno zelena bora do akacije in hmelja, ki stoji v vrstah kod dobro izurjena vojska. To je zelena Štajerska naših dreves in ne zelenih klobukov, oblek in nogavic in jezika, da ga skoro ne razumeš. Nad Mariborom je še slovenski svet, čeprav je morda kdo sklenil drugače. Ne da se kraju ne deželi vzeti jezika, kot se lahko preobleče nevšečna in strgana obleka. Če je Celje danes Cilli ali na premogu bogate Trbovlje Trifail, kaže samo kako smešen in zmešan je svet, ki to verjame.

V Prlekiji je doma ajda in je to tak svet, da se ti zdi čudno, če ne srečaš med jelšami in topoli ciganskih otrok in kadečih se ognjev. Slovenska Panonija je to in na njej zahaja sonce kot velika rdeča žoga.

Gorjanci so vrhovi dolenske zemlje in se spuščajo kot strmi slapovi v Belo krajino, a se končajo kot dolga miza daleč v hrvaški zemlji. Dolenski svet je z Novim mestom posebna lepota. Vinogradi na Trški gori, Grčevju ali kje pod Hmeljnikom so manjši kot štajerski in dolenske zidanice take, da kaj lahko udariš z glavo v strop, če si le prevneto počastil svetega Martina. V tem je dolenska lepota, da je vse nizko in majhno, premajhno za čredo otrok, ki se peha in pretepa za edino okno, da bi videlo tujca, ki mu drsi skozi vas po ilovnati stezi, ki naj bi bila obenem celo vozna pot. Vprašal bi se nevešč in nespreten človek, je to nemarnost ali revščina? Ni. Le prava in čista dolensščina je to, ki jo je pravilno doumel Jurčič iz Muljave, ki je tej šegavi in brezbrizni zadovoljnosti ustvaril nesmrtnega Dolenjca, borca s hudičem, Don Kihota Krjavlja. In ta Krjavelj seže še v Belo krajino in se konča nedoločeno nekje ob Kolpi, v deželi Vlahov, ki so boljši trgovci kot ljudje. Od Novega Mesta je pogled proti kočevskemu Rogu, kjer se začne zemlja, ki je izgubila ljudi in je prazna, kot bi prišla to uro iz božjih rok.

Bela, pa prašna in blatna dolenska cesta, pripelje človeka v Ljubljano. Ob cesti so vasi, večje in manjše, kakršna je zemlja,

gozd in človeške roke. Na ovinku od Lavrice se zasveti Ljubljana in zdi se, da raste iz Barja in jelš in da ji ne Rožnik ne Grad ne pustita, kamor bi se ji zljubilo. Kot v tolažbo jo zato z leve strani pozdravlja Krim — slovenski Olimp in z njim drugi slovenski kralj Matjaž, ki pa bo zaspal še sodnji dan. In Krim pozdravlja Mesto še v imenu Notranske, dežele brinja, leskovih grmovij, menešijskih senožeti in gozdog, v katerih se človek izgubi vsaj vsake pol ure. Od Polhovega gradca stražijo Ljubljano vrhovi s čudnimi oblikami, izpod Sv. Duha pa, od brezoviške strani, vozijo v mesto vlaki iz slovenskega Trsta in sončnih dežel.

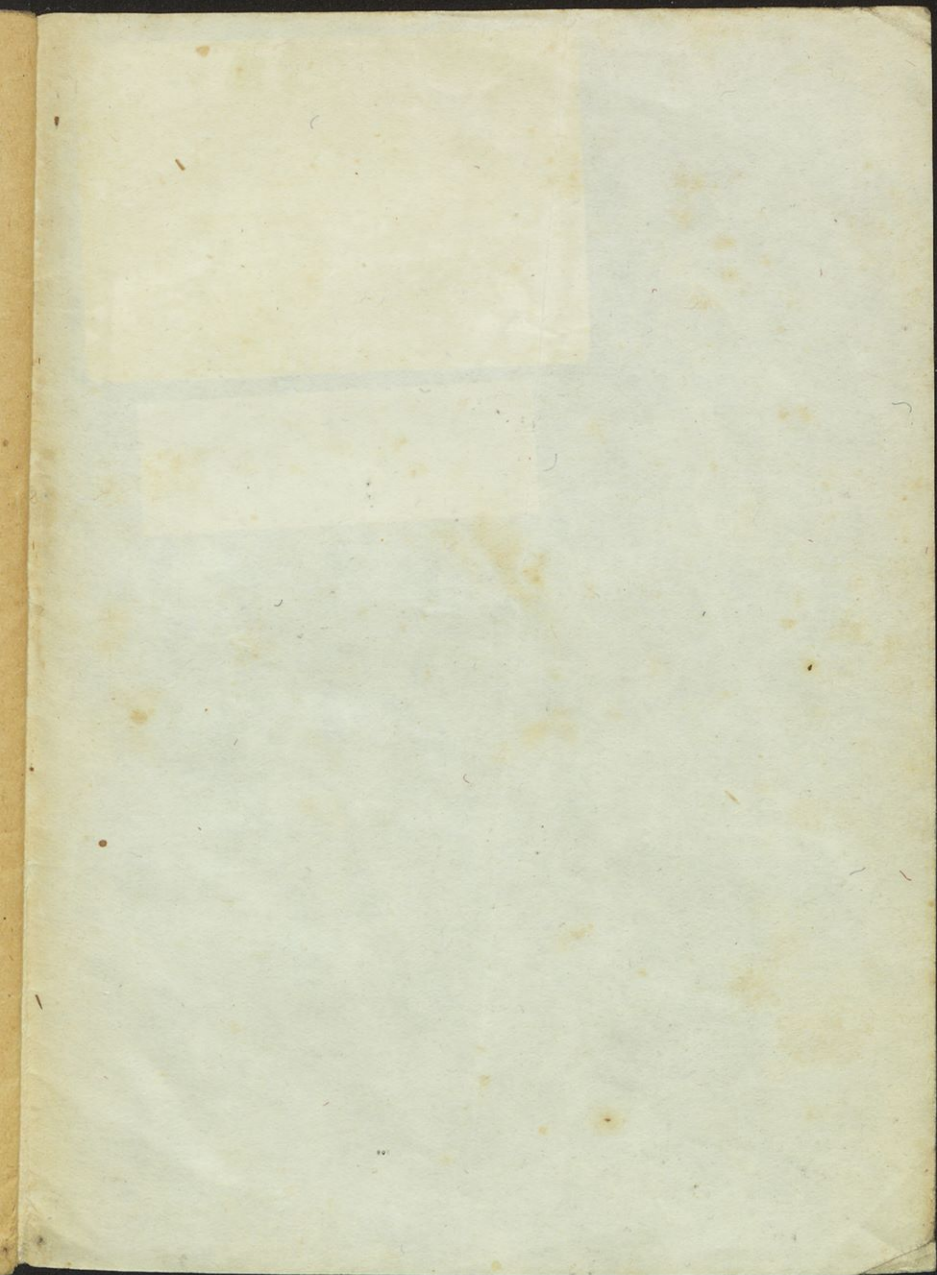
Mesto, ki ne pozna megle, pozna pa dneve v soncu pod modrim nebom, je slovenska Gorica, za katero so se sovražni ljudje še posebno trudili in se še danes brezuspešno trudijo, da bi jo napravili za slovenskemu sovražniku vdano in predano mesto. Če se v mestu, pod zaščito Nemcev skriva še peščica prodanih slovenskih duš, s tem še ni rečeno, da vsak, ki ga greje goriško sonce, enako misli kot nemški podrepaniki. Posebnost tega mesta je, da se je pod fašizmom z nadškofijske stolice skušal izriniti slovenski jezik iz slovenskih cerkva, pa se prav zato, ker je Goriška slovenska, to ni posrečilo.

* * *

Čas je, da spravim sliko z mize. Vem, tudi če jo strgam ali zažgem, mi bo ostala njena groza za vselej pred očmi. V veselih in jasnih dneh svobode mi bo kot spomin na težke in bridke dni, skozi katere je moral iti naš narod, v težavnih in utrujenih dneh pa resen opomin, naj ne neham ljubiti in delati za svojo zemljo in za svoje ljudi. Z nasmehom in popolno nevero sem včasih prebiral berila in za denar kupljene in naročene pesmi o domovinski ljubezni. Priznam, da pa tudi ni bilo nikogar, ki bi mi pokazal pot do prave domovine in domovino samo. Ta slika in vse slovenske žrtve pa kažejo pot. Glasno in neprenehoma bodo klicale: Ta zemlja, na kateri stojiš in živiš je vredna cene našega življenja. Le tej služi in jo ljubi, tako danes kot vselej!

GENA L. 18

CENA 2 LIRE

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR

16388

C08155

095001211

ZA ČITALNICO